

BUGUNGI TA'LIM TIZIMIDA TALABALARNI O'QITISH VA TA'LIM OLIISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Ruzimbayeva Nasibaxon Temur qizi

*Toshkent tibbiyot akademiyasi
Pedagogika, psixologiya va tillar
kafedrasi o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada bugungi ta'lim tizimida talabalarni o'qitish va ta'lim olish metodikasini takomillashtirish sohasiga oid ma'lumot berilgan bo'lib, bunda asosan tarixan kirib kelishi, o'rganilishi, rivojlanishi va terminologiya fanining turli xil sohalarda qo'llanilishi berilgan.

Kalit so'zlar: so'z, termin, atama, terminologiya, mutaxassilik teminlari, davlat tili maqomi, tilimiz sofligi, milliy terminologiya, o'zbek davlatchiligi, umumiste'moldagi so'zlar, kasbiy atamalar, ilmiy atamalar.

Ta'lim tizimida bugungi kundagi tezkor o'zgarishlar yangi pedagogik ishlanmalar bilan bevosita bog'liq. Bu ishlanmalar o'z mohiyati, mazmuni va o'ziga xos metodikasi asosan bilish jarayonining kechishini ta'minlashga qaratilgani bilan xarakterlanadi.

Ushbu jarayon o'z maqsadi va vazifasiga ko'ra kelajak avlod faoliyatining mustaqil, ijodiy, tezkor, sifat va samaradorlik darajasida amalga oshirilishini ta'minlashga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. SHu nuqtai nazardan olib qaralganda, yangi, zamon talabiga javob bera oladigan pedagogik yangiliklarni ishlab chiqish, ularni bilish jarayoniga olib kirish, qo'llash kabi bir qator masalalarni har bir mintaqa, ta'lim muassasasi, fan mavzusi yechimida ijodiy hal etish bugungi kundagi dolzarb masala hisoblanadi. Bu o'rinda olib kirilayotgan pedagogik yangiliklar qanchalik ta'sirchan va puxta ishlangan bo'lmasin, ularni innovatsion jarayonlarning boshqaruvisiz va to'g'ri tashkil etmasdan o'zlashtirib bo'lmasligini hisobga olish zarur. Zamonaviy sharoitda ta'lim jarayonining barcha imkoniyatlariga ko'ra shaxsni rivojlantirish, ijtimoiylashtirish va unda mustaqil, tanqidiy, ijodiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga yo'naltirilishi talab qilinmoqda. O'zida ana shu imkoniyatlarni namoyon eta olgan ta'lim shaxsga yo'naltirilgan ta'lim deb nomlanadi. Bu ta'lim o'qitish muhitining talaba imkoniyatlariga moslashtirilishini nazarda tutadi. Unga ko'ra ta'lim muhiti, pedagogik shart-sharoitlar, ta'lim hamda tarbiya jarayonini to'laligicha talabaning shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, qobiliyatini rivojlantirish, shaxs sifatida kamolotga yetishini ta'minlash, tafakkuri va dunyoqarashini boyitishni nazarda tutadi. Bu turdagi ta'lim talabalarda mustaqillik, tashabbuskorlik, javobgarlik kabi sifatlar, shuningdek, mustaqil, ijodiy va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu turdagi ta'limni tashkil etishda pedagoglardan har bir talaba imkon qadar individual yondashishni, uning

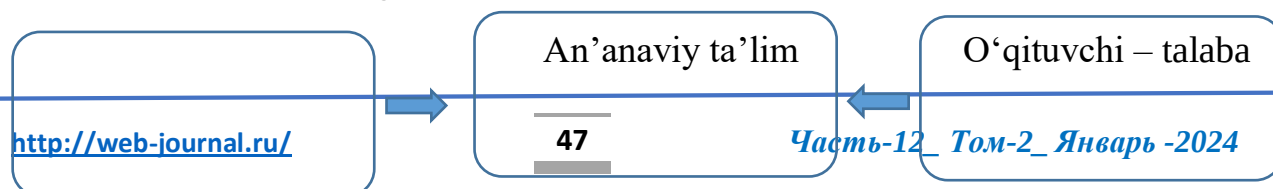
shaxsini hurmat qilishni, unga ishonch bildirish taqozo etiladi. Qolaversa, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim o'qitish jarayonining ishtirokchilari pedagog-talaba yoki talaba-talaba, talaba-talabalar guruhi, talabatalabalar jamoasi tarzida o'zaro hamkorlikda bilim olish, shaxs sifatida kamol toptirish uchun qulay pedagogik sharoitni yaratish zaruriyatini ifodalaydi. Pedagog ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim turlaridan foydalanar ekan, bir qator shartlarga qat'iy rioya etishi kerak. Ushbu talablar quyidagilaran iborat:

- har bir talabani alohida, o'ziga xos shaxs sifatida ko'ra olishi;
 - talabani hurmat qilishi;
 - talabaning ruhiy holatini to'g'ri baholay olishi;
 - talabaning xohish-istak, qiziqishlarini inobatga olishi;
 - har bir talabaga tolerant munosabatda bo'lishi;
 - talabaning kuchi, imkoniyati va intilishlariga ishonch bildirishi;
 - har bir talaba uchun qulay ta'lim muhitini yaratishi;
 - talabalarining mustaqil yoki kichik guruhlarda erkin ishlashlari uchun imkoniyat yaratish;
 - talabalarni o'z faoliyatlarini mustaqil nazorat qilish, faoliyati samaradorligini aniqlash, yutuqlarning omillari va yo'l qo'yilgan xatolarning oqibatlarini tahlil qilishni o'rgatish;
 - ta'lim jarayonida hech bir talabaga tazyiq o'tkazmaslik;
 - alohida talabaning kamchiliklarini bo'rttirib ko'rsatmaslik;
 - bordi-yu, talaba tomonidan bilimlarni o'zlashtira olmaslik, ta'lim jarayonida o'zini odobsiz tutish holati qayd etilsa, u holda qat'iy xulosa chiqarmasdan, buning sabablarini aniqlash;
 - aniqlangan sabablar asosida talabaning sha'ni, g'ururiga ziyon etkazmagan holda u tomonidan bilimlarni o'zlashtira olmaslik, o'zini odobsiz tutish kabi holatlarni bartaraf etish;
 - ta'lim jarayonida har bir talaba uchun "muvaffaqiyat muhiti"ni yarata olish;
 - har bir talabaga ta'lim olisha muvaffaqiyatga erisha olishiga yordam berish;
 - talabaning qobiliyatini o'stirish, shaxs sifatida rivojlanishiga yordam berish;
- Zamonaviy sharoitda talabalarining o'quv-bilish faolliklarini kuchaytirish, o'qitish

sifatini oshirish va samaradorligini yaxshilash maqsadida innovatsion xarakterga ega ta'lim shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bugungi kunda amaliy o'yinlar, muammoli o'qitish, interfaol ta'lim, modul-kredit tizimi, masofali o'qitish, blended learning (aralash o'qitish) va mahorat darslari ta'limning innovatsion shakllari sifatida e'tirof etilmoqda.

Masalan:

Interfaol metodining bir ko'rinishi

О'qituvchi – talaba metodi guruhi jamoasi

Interfaol ta'lim o'qitish jarayonining asosiy ishtirokchilari – o'qituvchi, talaba va talabalar guruhi o'rtasida yuzaga keladigan hamkorlik, qizg'in bahs-munozaralar, o'zaro fikr almashish imkoniyatiga egalik asosida tashkil etiladi, ularda erkin fikrlash, shaxsiy qarashlarini ikkilanmay bayon etish, muammoli vaziyatlarda yechimlarni birgalikda izlash, o'quv materiallarini o'zlashtirishda talabalarning o'zaro yaqinliklarini yuzaga keltirish, “o'qituvchi – talaba – talabalar guruhi” ning o'zaro bir-birlarini hurmat qilishlari, tushunishlari va qo'llab-quvvatlashlari, samimiy munosabatda bo'lishlari, ruhiy birlikka erishishlari kabilar bilan tavsiflanadi. O'qituvchi interfaol ta'lim yordamida talabalarning qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqillik, o'z-o'zini nazorat, o'z-o'zini boshqarish, samarali suhbat olib borish, tengdoshlari bilan ishlash, ularning fikrlarini tinglash va tushunish, mustaqil, ijodiy, tanqidiy fikrlash, muqobil takliflarni ilgari surish, fikr-mulohazalarini erkin bayon qilish, o'z nuqtai nazarlarini himoya qilish, muammoning yechimini topishga intilish, murakkab vaziyatlardan chiqa olish kabi sifatlarni shakllantirishga muvaffaq bo'ladi. Eng muhimi, interfaol ta'lim texnologiya (TT) ni qo'llash orqali o'qituvchi talabalarning aniq ta'limiy maqsadga erishish yo'lida o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatlarini tashkil etish, yo'naltirish, boshqarish, nazorat va tahlil qilish orqali xolis baholash imkoniyatini qo'lga kiritadi. Interfaol ta'limda suhbat quyidagi shaxslar o'rtasida tashkil etiladi.

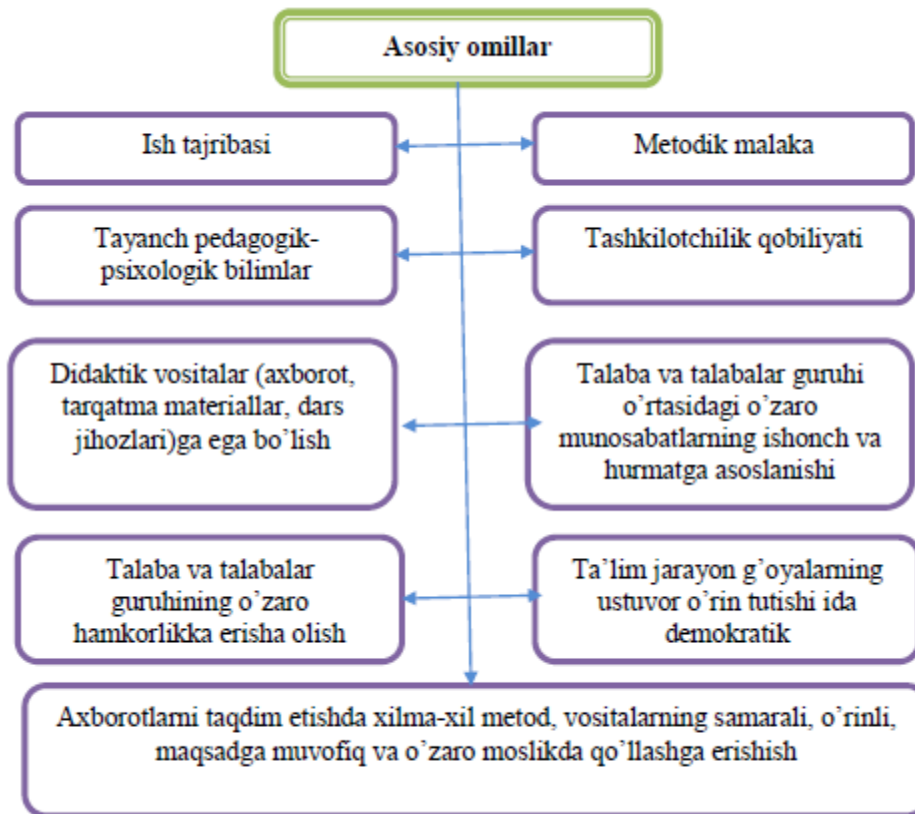
O'quv jarayonining interfaol TTga asoslanishi bir qarashda nihoyatda oddiy, sodda, hatto “bolalar o'yini” kabi taassurot uyg'otadi. Biroq, bunda o'qituvchining ma'lum darajada quyidagi omillarga ega bo'lishi talab qilinadi.

Interfaol TT mohiyatiga ko'ra suhbatning “talaba – axborot-kommunikatsion texnologiyalar” shaklida tashkil etilishi talabalar tomonidan mustaqil ravishda yoki o'qituvchi rahbarligida axborot texnologiyalari yordamida bilim, ko'nikma, malakalarning o'zlashtirilishini anglatadi.

O'qituvchi interfaol ta'lim yordamida talabalarning qobiliyatlarini rivojlantirish, mustaqillik, o'z-o'zini nazorat, o'z-o'zini boshqarish, samarali suhbat olib borish, tengdoshlari bilan ishlash, ularning fikrlarini tinglash va tushunish, mustaqil, ijodiy, tanqidiy fikrlash, muqobil takliflarni ilgari surish, fikr-mulohazalarini erkin bayon qilish, o'z nuqtai nazarlarini himoya qilish, muammoning yechimini topishga intilish, murakkab vaziyatlardan chiqa olish kabi sifatlarni shakllantirishga muvaffaq bo'ladi. Eng muhimi, interfaol TTni qo'llash orqali o'qituvchi talabalarning aniq ta'limiy maqsadga erishish yo'lida o'zaro hamkorlikka asoslangan harakatlarini tashkil etish, yo'naltirish, boshqarish, nazorat va tahlil qilish orqali xolis baholash imkoniyatini qo'lga kiritadi. O'quv jarayonining interfaol TTga asoslanishi bir qarashda nihoyatda oddiy, sodda, hatto “bolalar o'yini” kabi taassurot uyg'otadi. Biroq, bunda o'qituvchining ma'lum darajada quyidagi omillarga ega bo'lishi talab qilinadi.

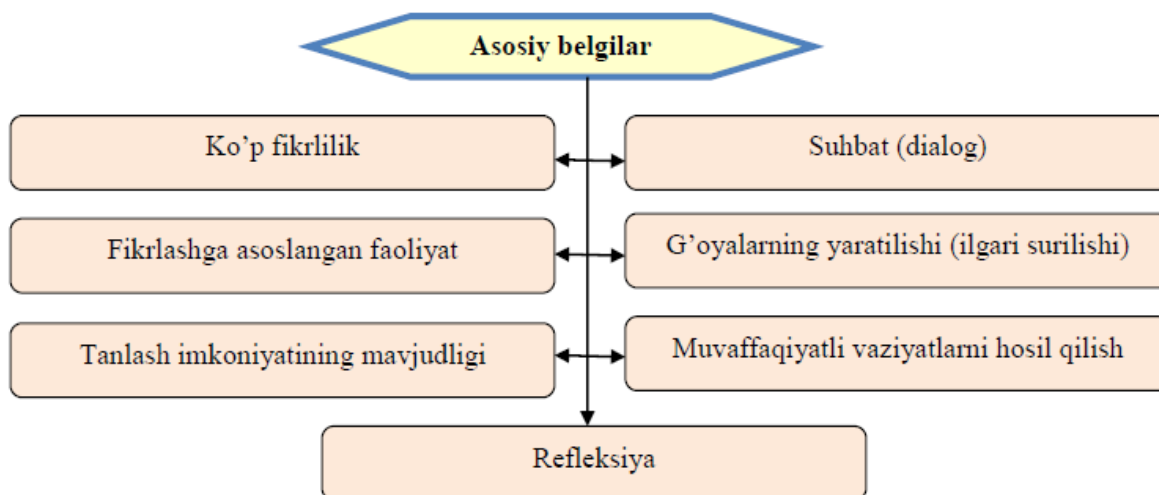
Eng muhimi, interfaol ta'lim texnologiya(TT)ni qo'llash orqali o'qituvchi talabalarning aniq ta'limiy maqsadga erishish yo'lida o'zaro hamkorlikka asoslangan

harakatlarini tashkil etish, yo'naltirish, boshqarish, nazorat va tahlil qilish orqali xolis baholash imkoniyatini qo'lga kiritadi.

O'quv jarayonining interfaol TTga asoslanishi bir qarashda nihoyatda oddiy, sodda, hatto "bolalar o'yini" kabi taassurot uyg'otadi. Biroq, bunda o'qituvchining ma'lum darajada quyidagi omillarga ega bo'lishi talab qilinadi.

Interfaol ta'lim samaradorligini ta'minlovchi asosiy omillari

Odatda interfaol TTga asoslangan ta'limiy harakatlar quyidagi shakllarni tashkil etadi: **individual; juftlik; guruh; jamoa bilan ishlash.**

Interfaol TTni qo'llash jarayonida talabalar quyidagi imkoniyatlarga ega bo'ladi:

- guruh yoki jamoa bilan hamkorlikda ishlash;
- tengdoshlari orasida o'z g'oyalarini erkin bayon qilish, bilimlarini hech qanday ruhiy to'siqlarsiz namoyish etish;
- muammoni hal qilishga ijodiy yondashish;
- guruh yoki jamoadoshlari bilan ruhiy yaqinlikka erishish;
- o'z ichki imkoniyat va qobiliyatlarini to'liq namoyon qila olish;
- fikrlash, fikrlarni umumlashtirish, eng muhimlarini saralash;
- o'z faoliyatini nazorat qilish va mustaqil baholash;
- o'z imkoniyatlari va kuchiga ishonch hosil qilish;
- turli vaziyatlarda harakatlanish va murakkab vaziyatlardan chiqa olish ko'nikmalarini o'zlashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Бухарова, Н. Г., & Файзуллаев, С. И. У. (2021). ДИСКУРС-АНАЛИЗ КАК СРЕДСТВО ВОСПРИЯТИЯ УСТНОЙ РЕЧИ. *Вестник науки и образования*, (2-3 (105)), 17-19.
2. Fayzullayev Sarvar, & G'afforova Saidaxon. (2023). OLIY O'QUV YURLARI TALABALARIGA XORIJIY TILLARNI O'QITISH METODIKASI VA MEDIATEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(10), 551–553. <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/8689>
3. Fayzullayev, S. (2023). MECHANISM OF INTEGRATED TEACHING OF SPEECH COMPETENCE IN UZBEK AND ENGLISH LANGUAGES IN MEDICINE.
4. Fayzullayev, S. (2023). INGLIZ TILIDA TIBBIYOT TERMINOLOGIYASINING TUTGAN O'RNI. *Scientific Impulse*, 1(10), 364-367.
5. Sarvar Fayzullayev. (2023). INGLIZ TILIDA TIBBIYOT TERMINOLOGIYASINING TUTGAN O'RNI. *Scientific Impulse*, 1(10), 364–367. Retrieved from <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/9230>
6. Fayzullayev Sarvar. (2023). OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM METODLARINING QO'LLANILISHI. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 2(14), 402–406. извлечено от <http://nauchniyimpuls.ru/index.php/noiv/article/view/11998>
7. Sarvar, F. (2022). Mechanism of integrated teaching of speech competence in Uzbek and English languages in medicine Tashkent Medical Academy.

8. Sarvar, F. (2022). Mechanism of integrated teaching of speech competence in Uzbek and English languages in medicine Tashkent Medical Academy. *Global Scientific Review*, 10, 188-191.
9. Fayzullayev, S. (2023). INGLIZ TILIDA TIBBIYOT TERMINOLOGIYASINING TUTGAN O'RNI. *Scientific Impulse*, 1(10), 364-367.
10. Fayzullaev, S. (2023). Improving the methodology of teaching foreign languages based on the competence approach in the higher medical education system. *Новости образования: исследование в XXI веке*, 1(9), 697-700.
11. Ibrohim o'g'li, F. S. (2023). TIBBIYOTDA O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA NUTQIY KOMPETENTSIYASINI INTEGRATSION O'QITISH MEKANIZMI.
12. Ibrohim o'g'li, F. S. (2023). TIBBIYOTDA TALABALARNING O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA NUTQIY KOMPETENTSIYASINI INTEGRATSION O'QITISHNI TAKOMILLASHTIRISH.
13. Israilova, I., Gulfura, T., Patima, T., Gulbakhor, M., & Sarvar, F. (2021). Medical english learning through authentic movies: extra-linguistic factors contributing to the study of medical terminology. *Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities*, 1(1.5 Pedagogical sciences).
14. SINXRON TARJIMANING KELIB CHIQISHI, HAYOTDAGI O'RNI VA AHAMIYATI Fayzullayev Sarvar Ibrohim o'g'li - JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND ..., 2023